

БІЗНЕС–ІНКУБАТОРИ: СУТНІСТЬ І УМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

*Л.П.Марчук, кандидат економічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет*

Розглянуто особливості створення та механізм функціонування бізнес-інкубаторів. Зроблено пропозиції щодо поліпшення умов їх діяльності.

Вступ. Проблема створення належних умов для поширення інноваційної діяльності досить актуальна для вітчизняної економіки. Її розв'язання слугує запорукою здійснення якісних технологічних перетворень у виробництві, від неї залежить ступінь інноваційної розбудови народного господарства країни. У ракурсі поставленої проблеми особливого значення набуває процес формування інноваційної інфраструктури, яка повинна забезпечити сприятливі умови для активізації науково – дослідних робіт і прискореного розповсюдження їх результатів.

Особливості створення інноваційної інфраструктури в економіці України висвітлюються у працях багатьох вчених – економістів. Серед них праці В.Будкіна, В.Новицького, О.Мазура, М.Пашути, В.Семиноженка, Д.Стеченка, Л.Федулової, В.Чабана, В.Щукіна, М.Якубовського та ін.

При аналізі складових інноваційної інфраструктури економісти багато уваги приділяють характеристиці таких сучасних організаційних форм, як технопарки, технополіси, інноваційні фонди, венчурні фонди тощо. При цьому дуже обмеженими є дослідження, що стосуються ще однієї важливої складової інфраструктури – бізнес-інкубаторів, хоча саме вони відіграють помітну роль у розгортанні інноваційної діяльності.

Постановка завдання. Автор статті поставив собі за мету розглянути особливості створення та механізм функціонування бізнес-інкубаторів, висвітлити пріоритетні напрями їх розвитку, з'ясувати умови поліпшення їх діяльності.

Результати дослідження. За загальноприйнятим визначенням, бізнес-інкубатор – це організаційна структура науково-технічної сфери, яка покликана забезпечити створення належних умов для ефективної діяльності малих інноваційних фірм, що втілюють у життя оригінальні науково-технологічні ідеї.

У нашій країні перші бізнес-інкубатори з'явилися у 90-ті роки минулого століття, хоча за кордоном ідея їх створення виникла ще у 50-ті роки в США. Трохи пізніше бізнес-інкубатори набули поширення у країнах Західної Європи.

Започаткована ідея за своїм змістом дуже проста: необхідно створити організацію, яка б всебічно дбала про фірми – новачки, що роблять лише перші кроки на шляху до інноваційного бізнесу. Таке опікування зводиться до надання цілої низки послуг, серед яких забезпечення малих фірм приміщеннями на основі оренди, сприяння процедурі їх реєстрації, створення умов для формування первісного капіталу, надання консультацій, навчання за програмами підприємницької діяльності тощо.

На нашу думку, основне призначення бізнес-інкубаторів можна окреслити так:

- забезпечення „сценарію зростання” малих інноваційних фірм у матеріальному, фінансовому, освітньому відношеннях;
- створення умов їх адаптації до зовнішнього ринкового середовища.

Як правило, малі фірми перебувають в інкубаторі 3-4 роки, а потім залишають його, стають функціонально самостійними.

Досвід розвинутих країн свідчить, що малі фірми, які „виросли” в інкубаторі, є більш стійкими та витривалими порівняно з малими підприємствами, що не пройшли попередньої адаптації. За даними, які висвітлюють досвід перших бізнес-інкубаторів у США, 30% фірм-початківців (виходців з інкубаторів) перейшли з малого бізнесу в середній, і ще більша їх кількість зайняла ніші у малому бізнесі. У той же час серед самостійно започаткованих бізнесових фірм тільки 12% відбулися в подальшому як підприємці [1].

Існують різні типи бізнес-інкубаторів: безприбуткові, прибуткові, філії вищих навчальних закладів. Безприбуткові бізнес-інкубатори функціонують за рахунок коштів місцевих органів влади. Прибуткові бізнес-інкубатори працюють на комерційних засадах і потребують від фірм-клієнтів часткового відшкодування своїх витрат. Інкубатори-філії вищих навчальних закладів створюються за підтримки крупних підприємств, комерційних банків, інвестиційних фондів, які можуть надати необхідні фінансові ресурси. Такі філії користуються освітніми послугами викладачів, досвідною та лабораторною базою вузів, їх приміщеннями, бібліотекою тощо.

В Україні функціонують бізнес-інкубатори, створені при вищих навчальних закладах, а також в регіонах. Останні створені за підтримки інших країн. Нині функціонують бізнес-інкубатори при Дніпропетровському та Київському технічних університетах. За фінансової підтримки міжнародних організацій створено бізнес-інкубатор „Харківські технології”, Центр розвитку інновацій у Києві, інноваційний бізнес-інкубатор у Білій Церкві.

Бізнес-інкубатори можуть створюватись як самостійні організації, так і у складі технопарків, технополісів. Наприклад, бізнес-інкубатор „Харківські технології” входить до складу технопарку „Інститут монокристалів”.

У 1998 році в нашій країні було створено Українську асоціацію бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів.

В цілому на 1 січня 2004 року в Україні налічувався 71 бізнес-інкубатор загальною площею 8997 кв.м. Ними було створено 460 підприємств і 2335 робочих місць [2]. По території країни бізнес-інкубатори розміщені нерівномірно. У Києві та Київській області діють 12 бізнес-інкубаторів, в Одеській області – 9; 18 з 27 регіонів мають по 1-2 бізнес-інкубатори [3].

Розглянемо механізм створення та функціонування бізнес-інкубаторів більш докладно.

Перш за все обирається стратегія розвитку бізнес-інкубатора, яка спирається на розробку концепції його організації. Остання передбачає:

- вибір потенційних фірм-клієнтів, що мають „виховуватись” в інкубаторі;
- виявлення потреб фірм-претендентів;

- визначення спеціалізації бізнес-інкубатора на підставі вибору потенційних послуг, які повинні відповідати запитам фірм-клієнтів, і обрання відповідної галузі. Незалежно від обраної спеціалізації діяльність бізнес-інкубатора за своїм змістом має бути інноваційною.

Конкурсний відбір майбутніх інкубованих фірм враховує оригінальність пропонованих ними наукових ідей, перспективи використання їх результатів, обрані напрями інноваційної діяльності. Йдеться про те, що малі фірми можуть або спеціалізуватись на створенні інноваційних продуктів, або дбати про їх апробацію, або займатися тиражуванням результатів новітніх розробок.

Фірми, що обрані до інкубатора, підлягають відповідній класифікації. Вона здійснюється на основі таких критеріїв, як місцезнаходження фірми, чисельність персоналу, рівень матеріально-технічного забезпечення, обсяг фінансових ресурсів, обсяг продажі тощо.

Потреби новостворених фірм у послугах і видах підтримки значною мірою залежать від обраного виду діяльності, власних можливостей фірми та вимог ринкового середовища. Бізнес-інкубатор визначає шкалу таких потреб і співставляє їх з тими послугами, які може надати. Тут враховуються як спеціалізація бізнес-інкубатора, так і вартість цих послуг, а також гарантії повернення коштів, які бізнес-інкубатор витрачатиме на підтримку своїх фірм-клієнтів. До найбільш востребуваних послуг бізнес-інкубаторів належать: забезпечення приміщеннями, інформаційні, консультаційні, освітні, комунікаційні, маркетингові.

На підставі вихідної інформації розробляється бізнес-план діяльності інкубатора. Він перш за все враховує етапи проходження фірм-клієнтів через бізнес-інкубатор. До цих етапів належать такі:

- 1) обрання фірми-клієнта та укладання угоди з нею про оренду приміщення;
- 2) вселення новачка в інкубатор та його освоєння, надання йому необхідних послуг на пільговій основі (1 рік);

3) поступове зростання фірми, підвищення її кваліфікаційного рівня в царині інноваційного бізнесу, скорочення пільг, що надаються інкубатором (2-3 роки);

4) вихід фірми з інкубатора.

Бізнес-план визначає основні параметри та напрями діяльності бізнес-інкубатора. В ньому враховуються кількість фірм, що увійшли в інкубатор, час їх перебування в ньому, обсяг діяльності бізнес-інкубатора, обсяг фінансових і матеріальних ресурсів, що потрібні для його роботи, ступінь пільгової підтримки інкубаційних фірм, принципи та умови взаємодії бізнес-інкубатора з фірмами після їх виходу з нього.

Пільговий режим діяльності бізнес-інкубатора є засобом пристосування малих фірм до жорстких вимог ринкового середовища. Фірма-новачок спочатку майже безкоштовно користується послугами бізнес-інкубатора. Але в міру її зміцнення, набуття необхідних знань і підсилення власних конкурентних переваг бізнес-інкубатор скорочує обсяг пільг і поступово переводить фірми в реальні ринкові умови існування.

Результативність діяльності бізнес-інкубатора оцінюється за різними показниками. До них можна віднести кількість малих інноваційних фірм, створених бізнес-інкубатором, частку підприємств, що „вижили” після виходу з нього, кількість виконаних ними інноваційних проєктів, обсяг реалізованої науково-технічної продукції, кількість створених робочих місць, розміри виробничих і сервісних площ тощо.

Доходи бізнес-інкубаторів, як правило, складаються з орендної плати за наймання приміщень, плати за надання послуг, участі у прибутках фірм, що вийшли з інкубатора. Звичайно фірми-початківці не можуть у період свого становлення платити великі кошти за отримання послуг і приміщень. Тому основним джерелом доходів бізнес-інкубатора залишаються прибутки від співробітництва з колишніми клієнтами.

Слід відзначити, що нині в Україні бізнес-інкубатори відчують значні фінансові труднощі. Брак коштів призводить до суттєвого зменшення обсягів їх діяльності. Частіше за все

бізнес-інкубатори перетворюються просто на консультаційні центри. Нерідко вони зраджують своєму інноваційному призначенню і починають займатися проблемами розвитку звичайної підприємницької діяльності.

Висновки. Бізнес-інкубатори є важливою ланкою інноваційної інфраструктури. Вони виступають як ініціативні осередки поширення знань про інноваційний бізнес, готують малі фірми до інноваційної діяльності в ринкових умовах. Тому нині вкрай необхідним є збереження інноваційної природи бізнес-інкубаторів.

Для поліпшення умов їх діяльності та зміцнення їх позицій у складі інноваційної інфраструктури потрібно:

- розширити мережу бізнес-інкубаторів на території країни;
- більш активно створювати бізнес-інкубатори при вищих навчальних закладах;
- подбати про різноманітність послуг, які надають бізнес-інкубатори;
- удосконалювати пільговий режим надання послуг клієнтам бізнес-інкубаторів;
- зміцнити фінансову базу бізнес-інкубаторів за рахунок коштів місцевих бюджетів і коштів інвесторів, зацікавлених у поширенні інноваційної діяльності. Такими інвесторами можуть бути крупні вітчизняні підприємства, банки, консорціуми, фінансово-промислові групи, іноземні компанії, міжнародні організації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко В.О., Шматько В.Г. Інноваційний менеджмент: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 440 с.
2. Жилінська О.І., Чеберкус Д.В. Розвиток інноваційної інфраструктури // Фінанси України. – 2005. – № 7. – С. 57-67.
3. Федулова Л., Пашута М. Розвиток національної інноваційної системи України // Економіка України. – 2005. – № 4. – С. 35-47.
4. Якубовський М., Щукін В. Інфраструктура – фактор прискорення інноваційного розвитку промисловості // Економіка України. – 2007. – № 2. – С. 27-38.